

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 23

Заснований в 1996 році

Рівне – 2002

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць.

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 23. — Рівне: РДГУ, 2002. — 180 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики розвивального навчання, а також з питань педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН

Мітюров Борис Никифорович (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України **Бех Іван Дмитрович** (Інститут проблем виховання АПН України);

доктор педагогічних наук, професор **Будний Богдан Євгенович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор **Воробйов Анатолій Миколайович** (заступник головного редактора, Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України **Дем'янчук Анатолій Степанович** (Рівненський економіко-гуманітарний інститут);

доктор педагогічних наук, професор **Коваль Ганна Петрівна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Лисенко Неля Василівна** (Прикарпатський педагогічний університет ім. В. Стефаника);

доктор педагогічних наук, професор **Лісова Світлана Валеріївна** (Рівненський державний гуманітарний університет);

доктор педагогічних наук, професор **Павлютенков Євген Михайлович** (Запорізький обласний інститут удосконалення вчителів)

доктор психологічних наук, професор **Пасічник Ігор Демидович** (Університет "Острозька Академія");

кандидат педагогічних наук, професор **Поніманська Тамара Іллівна** (Рівненський державний гуманітарний університет)

доктор психологічних наук, професор **Савчин Мирослав Васильович** (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

доктор психологічних наук, професор, дійсний член МАПН **Сергєєв Олександр Васильович** (Запорізький державний університет)

доктор педагогічних наук, професор **Сметанський Микола Іванович** (Вінницький державний педагогічний університет ім. М. Коцюбинського);

доктор педагогічних наук, професор **Терещук Григорій Васильович** (Тернопільський державний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН **Тищук Віталій Іванович** (Рівненський державний гуманітарний університет);

кандидат педагогічних наук, професор **Янцур Микола Сергійович** (заступник головного редактора, відповідальний секретар, Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 3 від 31.10.2002 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31.

Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 07 — 4.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2002

2. Лозовая В.И., Камышанченко Е.Н., Москаленко П.Г., Троцко А.В. Педагогика: Учебное пособие для студентов педагогических вузов. – Издательство Белгородского госуниверситета, 1997
3. Моторіна В.Г. Технологія підготовки вчителя математики до уроку: Навчальний посібник для студентів фізико-математичних факультетів педагогічних навчальних закладів. – Х., 1998
4. Якиманская И.С. Развивающее обучение. – М., 1979.

Одержано редакцією 18.04.2002.

УДК: 37. 159. 922. 75 + 159. 055: 004
МАЛАФІК

О.І.

ПРО ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАХОДИ З РОЗВИТКУ УЯВИ ТА ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ У ШКОЛЯРІВ НА КОМП'ЮТЕРНІЙ ОСНОВІ

Щоб людині навчитися змальовувати собі в думках відповідно до своїх знань і бажань різні життєві ситуації, людей, предмети, явища, яких вона до цього часу ніколи не бачила, потрібно пройти довгий шлях розвитку такої психічної функції як уява. Психологічна наука довела, що розвиток уяви в дітей шкільного віку проходить впродовж кількох етапів. На перших порах відтворювані образи дуже приблизно характеризують реальний предмет, дуже бідні деталями, у них не фіксується взаємодія реальних предметів з іншими предметами, не представлені зміни, дії цих предметів. Уже на другій стадії розвитку уяви образ обростає деталями, збільшується кількість ознак, характерних для даного предмета. В уяві відтворюються елементи взаємодій, взаємозв'язки з іншими реальними предметами. Словом, образ стає значно багатшим і повнішим.

На основі власного набутого досвіду дитина може відтворити у своїй пам'яті образи дійсності. Проте вона може і перетворювати образи реальності, зокрема змінювати сюжетну лінію, розгортати явище у часі, представляти ряд об'єктів в узагальненому вигляді, створювати різні комбінації образів тощо. Однак починати доводиться з найпростішого.

Коли хлопчик сідає на палицю, затиснувши її між своїми ніжками, а в праву руку взявши іншу палицю, уявляючи себе на коні і розмахуючи шаблею, то його уява малює цю картину тільки тому, що раніше він бачив таку картинку в кіно або ж на звичайному малюнку. Отже, у розпорядженні дитини має бути своєрідний будівельний матеріал для роботи уяви. Розвиток уяви починається при наявності у дитини певних конкретних образів. Спершу ведеться робота щодо створення конкретного образу з використанням тих будівельних деталей, які є у розпорядженні учня. Цей етап значно спрощується з участю комп'ютера.

Ми модифікували комп'ютерну програму, яка передбачає такі кроки: після включення комп'ютера висвічується кілька кіл. Справа від них висвічується набір різних деталей, таких як носик, оченята, брови, ротик, вуха та багато інших деталей, які належать іншій предметній області. Переміщуючи курсор, вибираємо ту деталь, яка нам потрібна, щоб намалювати усміхнене обличчя хлопчика чи дівчинки або ж, наприклад, Сонце чи інший предмет. Далі зупиняємо курсор і переносимо цю деталь у коло, у відповідне місце і фіксуємо її на цьому місці. Виконавши цілу низку таких маніпулятивних дій, дитина отримує малюнок. Словом, програма діє як звичайний фоторобот у слідчій справі.

У цьому процесі важливі такі моменти. Ще на початку цих дій школяр у своїй уяві намалював образ деякого предмета на основі кола, тобто, вибравши коло як базу, він вибрав такий предмет, у якому коло є однією з атрибутивних рис чи деталей. Спочатку цей предмет проглядається для нього як у тумані, видимі тільки деякі конкретні деталі, які є своєрідними репрезентами цього предмета. Цей образ надалі стає спрямовуючим орієнтиром, своєрідною орієнтувальною основою. З кожною наступною дією він набирає дедалі більше й більше рис запланованого, але при цьому уява вносить певну корекцію, щось змінює, уточнює, доповнює. Отже, процес уяви протікає одночасно з процесом комп'ютерного малювання. Намалювавши одну фігуру, можна перейти до іншої, другої, третьої і т.д.

Як показали наші спостереження за діями дітей з виконання таких процедур, на перших порах вони не дуже охоче приступають до роботи. Але вже виконавши один-два малюнки, захоплюються таким завданням і воно для них стає цікавим. Комп'ютер має дуже великі можливості для виконання такої роботи, його використання у цьому процесі оправдане не тільки тому, що він створює великі можливості для маніпулювання різними деталями і для створення різних образів одних і тих же об'єктів, але й тому, що удосконалюється практика роботи з ним, поглиблюються навички крискування.

Можна спостерігати, з яким задоволенням учні творять свій „виріб” і весь час намагаються щось у ньому змінити. Оцінка отриманого результату включає у роботу емоційно-почуттєву сферу, навантажує її, а, отже, і розвиває. Описаний вид роботи сприяє й розвитку образного мислення, адже

для того, щоб поставити у те чи інше місце конкретну деталь, потрібно спочатку проаналізувати всю фігуру і визначити те місце, у яке ця деталь буде поміщена.

На перших порах, коли учень тільки почав виконувати маніпулятивні дії, він вибрав для себе сам завдання, отже, уявив цілісний образ того, що має бути зображено на картинці. Наступні дії пов'язані з аналізом самих частин цілого. Здійснюється аналіз через синтез. Така робота сприяє розумінню контекстуального зв'язку, тобто зв'язку не просто між частинами, а між частинами всередині цілого, тобто зв'язку, який певною мірою детермінований цілим і зв'язку, у якому це ціле присутнє.

Труднощі мислення, що відірване від образної основи, зумовлені, як правило, відсутністю належної образної основи. Відсутність запасу образів, а також невміння залучити ці образи до роботи у потрібний час серйозно утруднюють образну мислительну діяльність, створення образів в уяві, а потім і їх представлення на моніторі. Ця робота може мати продовження в тому плані, що школяр з часом може здійснювати “залиття” фігур, малюнків у чорно-білому виконанні, а потім і в кольоровому, і не тільки рівномірно по усій площі фігури, але і в різних тонах, що сприятиме розвитку просторової уяви із сильним емоційно-почуттєвим навантаженням. Вона може мати продовження і в застосуванні комп'ютера як засобу навчання при вивченні конкретних тем навчальної програми.

ЛІТЕРАТУРА

47. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. – К:– Рад. шк.1989.
48. Крутецкий В. А. Основы педагогической психологии – М, 1972. – 255с.
49. Леонтьев А. Н. Деятельность, сознание, личность. – М.:1975. –304с.
50. Пидкасистый П. И. Самостоятельная познавательная деятельность школьников в обучении. – М., 1980.
51. Полуянов Ю.А. Воображение и способности. – М, 1982. – 92с.

Одержано редакцією 19. 04. 2002.

УДК: 371.3

В.В. ШКАЛОВА

ПЕДАГОГІЧНІ МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МАКРОКОНСТРУКЦІЙ У ПАКЕТАХ ДИНАМІЧНОЇ ГЕОМЕТРІЇ

Бурхливий розвиток інформаційних технологій впливає на різні галузі діяльності людини. Математика в інформаційну епоху перетворилася в технологічно залежну дисципліну – професійні математики використовують фахові математичні пакети у своїх дослідженнях.

Використання професійних математичних пакетів у школі дозволяє широко використовувати метод проведення навчальних науково-дослідницьких робіт при вивченні математики – якісне математичне навчання є педагогічною проєкцією наукових досліджень. Таким чином учень стає суб'єктом навчання (а не об'єктом педагогічного процесу), у процесі навчання він не отримує готових знань, а конструє свою власну систему знань у результаті діяльності в предметній області.

Побудова геометричних фігур за допомогою циркуля та лінійки традиційно займає важливе місце у викладанні планіметрії. Проведення побудов є важливим етапом у процесі знайомства учнів з геометричними фігурами та їх властивостями, з методами розв'язування задач. Подібно до багатьох інших традицій, що притаманні викладанню математики, геометричні побудови беруть початок від Евкліда, у системі якого вони відігравали важливу роль. За своєю природою задачі на побудову є алгоритмічними задачами. Використання діяльнісного середовища – інтерактивної програми для конструювання та дослідження комп'ютерних моделей спонукає учня задавати інструкції (послідовність команд – алгоритм) для проведення відповідної побудови.

У ХДПУ ім. Г.С. Сковороди розроблено пакет динамічної геометрії DG. Пакет DG забезпечує можливість інтерактивної побудови за допомогою електронних аналогів циркуля та лінійки, інтерактивного (динамічного) маніпулювання ними з динамічним відображенням результатів вимірювання їх характеристик. Також пакет надає можливість запису та збереження макроконструкцій (запам'ятовування та відтворення вказаної послідовності дій), які відкривають нові можливості перед учнем та вчителем:

- створення додаткових геометричних інструментів, що полегшують та відкривають нові можливості для дослідження;
- учні в процесі розв'язування задач поступово накопичують базу власноруч відтворених алгоритмів розв'язування задач для подальшого застосування у процесі розв'язування більш складних задач.

Процес пізнання передбачає поступове накопичення інформації, створення власної системи знань. Людина починає мислити все більш загальними поняттями, процес деталізації відтворення інформації залишається за лаштунками. Тому саме поняття макроконструкції є природним для

ЗМІСТ

Вступне слово.....	3
Малафійк І.В. Системний підхід у дидактиці.....	4
Коновалова В.Б. Комунікативність як один з виразників системно-розвивального підходу під час вивчення іноземної мови у вищому навчальному закладі.....	9
Шевчук О.А. Системний підхід у реалізації програми “Основи валеології”.....	11
Пеньковська Н.М. Рефлексія як новоутворення молодшого шкільного віку.....	13
Іванова Л.І. Літературна освіта молодших школярів у системі розвивального навчання.....	16
Воронюк І.В. Розвиваючі психологічні засоби стимулювання творчості молодших школярів.....	18
Єдімент Л.І. Застосування музичних редакторів в умовах системно-розвивального навчання учнів середніх класів.....	21
Поніманська Т.І. Філософсько-педагогічна сутність гуманістичного виховання.....	23
Пальчевський С.С. Розвиваючі основи контролю і оцінки сугестопедичної навчальної діяльності.....	26
Дичківська І.М. Система розвивального навчання О. Декролі як інноваційна педагогічна технологія.....	29
Максим’юк С.П. Суть, передумови та етапи становлення системи розвивального навчання.....	32
Бєлова С.А. Проблеми розвивального навчання в теорії та практиці німецької реформаторської педагогіки початку ХХ ст. (“педагогіка особистості”).....	34
Бандура Р.Р., Рудь Г.В. Розвивальне навчання в історичному аспекті.....	38
Хролець О.І. Виховний і розвивальний потенціал уроків читання.....	41
Мороз Л.В. Проблема засвоєння лексики як розвитку розумової діяльності студентів.....	43
Галатюк Ю.М. Проектування творчої навчальної діяльності з фізики як система дидактичних задач.....	47
Малафійк І.В., Опанасик А.В. Окремі шляхи реалізації продуктивного навчання у системі підготовки майбутнього спеціаліста.....	51
Остапчук М.В., Бабійчук Т.П. Шляхи підвищення ефективності навчального процесу.....	54
Суботіна Ю.А. Сприйняття геометричних образів учнями 5-6 класів на уроках математики за допомогою візуальних засобів POWER POINT.....	58
Малафійк О.І. Про організаційно-педагогічні заходи з розвитку уяви та образного мислення у школярів на комп’ютерній основі.....	60
Пікалова В.В. Педагогічні можливості використання макроконструкцій у пакетах динамічної геометрії.....	61
Семенюк М.П., Степанюк С.В. Оптимізація корекційного навчання молодших школярів із загальним мовним недорозвитком.....	64
Оксенюк О.В. Духовний розвиток – системоутворюючий чинник гуманітарних знань.....	67
Мунтян С.Г. Методологічний аспект навчання студентів іноземних мов.....	69
Соколовська С.В. Рухливі ігри на заняттях з іноземної мови в дитячому садку.....	71
Редько В.Г. Визначальні тенденції в конструюванні змісту шкільного підручника іноземної мови.....	75
Поривай С.Д. Творчий розвиток особистості школяра засобами музичного мистецтва.....	78
Швидків Г.Р. Дидактичні принципи вокального навчання студентів музично-педагогічних факультетів вищих закладів освіти.....	82
Кіндрат В.К. Проблема сенситивних періодів онтогенезу молодшого школяра у фізичному вихованні.....	85
Вербець В.В. Теоретичні основи формування соціологічної культури молоді.....	87
Фіщук В.Г. В.О.Сухомлинський про самовиховання підлітків.....	90
Терешко Л.В. Актуальність проблеми формування загальнолюдських цінностей особистості.....	92
Цюлюпа С.Д. Культура вільного часу студентів.....	95
Граб О.В. Вирішення проблем освіти у вихованні молоді через організацію дозвілля.....	99
Середович В.В. Розвиток пізнавальної активності молодших учнів на основі поєднання навчання з образотворчою діяльністю.....	101
Степанець Л.І. Удосконалення мовленнєвої діяльності школярів в умовах гурткової роботи школи.....	104
Новоселецький М.Ю., Янцур М.С., Дем’яненко І.О., Федорова І.Л. До проблеми адаптації студентів-першокурсників рівненського державного гуманітарного університету.....	105
Бондаренко М.І. Активізація навчального процесу у вищому навчальному закладі через самостійну роботу студентів.....	113
Сілков В.В. Дякі аспекти створення концепції теоретико-методичних основ особистісно-зорієнтованого навчання математики молодших школярів.....	117
Ікуніна З.І., Трубник І.В. До питання формування розумових операцій у дошкільників при проведенні дидактичних ігор та занять.....	121
Семеног О.М. Формування мовної особистості майбутнього вчителя.....	125
Дронова О.О. Психолого-педагогічні умови розвитку дитячого малюнка засобами казки.....	130

Іванова А.В. Проблема формування національної самосвідомості молоді в системі розвиваючого навчання.....	134
Огурцова С.В. Особливості занять ліпленням у контексті “Базового компоненту дошкільної освіти в Україні”.....	137
Джура О.Ф. Основні наукові принципи Б. Яворського у вченні про ладову організацію музичного мистецтва.....	140
Гаврилова Г.П. Літературна підготовка майбутніх учителів-словесників в умовах національного відродження (народознавчий аспект).....	144
Герман Н.В. Безпека життєдіяльності дитини у педагогічних поглядах М.М. Коцюбинського.....	148
Водолага Н.В. Добір методів навчання в роботі з дітьми різного віку.....	150
Ярмак Т.М. Деякі питання підвищення ефективності індивідуальних занять з фортепіано.....	155
Журба Л.В. Навчання домашнього читання англійською мовою на комбінованих факультетах (англійська мова як друга спеціальність).....	160
Георгян Н.М. Ритміка як засіб розвитку рухової культури дітей старшого дошкільного віку.....	166
Маркус Н.В. Особливості застосування інформаційних технологій як засобу гуманізації навчання молодших школярів.....	171
Гумінська О.О. Розвивальне навчання на уроках музики.....	173
Відомості про авторів	177

Наукове видання

Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 23

Заснований в 1996 р.

Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.

Редактор збірника наукових праць Малафіїк І.В.

Технічний редактор Курченко Н.Б.

Комп'ютерна верстка Хомяк О.Л.

Здано до набору 12.08.2002 р. Підписано до друку 31.10.2002 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 25,65. Обл. вид. арк. 26,54. Замовлення № 15/1. Наклад 100.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і трудової підготовки
(к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 **Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в
закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. —
Рівне: РДГУ, 2002. — 180 с.**

ISBN 966 — 7281 — 07 — 4.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем теорії і практики розвивального навчання, а також з питань педагогіки, дидактики, методики навчання, виховання і профорієнтації дітей та учнівської молоді в закладах освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, практичних психологів, учителів, викладачів та студентів педагогічних університетів, інститутів та коледжів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20